

NORGES HØYESTERETT

Den 19. mai 2011 avsa Høyesterett dom i

HR-2011-01016-A, (sak nr. 2011/415), straffesak, anke over dom,

A (advokat Odd Rune Torstrup)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (kst. statsadvokat Birgitte Budal Løvlund)

B (bistandsadvokat Monica Solberg-Leinebø – til prøve)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Bårdsen**: Saken gjelder straffutmåling ved voldtekt til samleie i november 2009, og utmåling av oppreisningserstatning til fornærmede.
- (2) Ved Stavanger tingretts dom 6. juli 2010 ble A funnet skyldig i overtredelse av straffeloven § 192 første ledd bokstav a, jf. andre ledd bokstav a, ved voldtekt til samleie med B. Straffen ble satt til fengsel i fire år, og B ble tilkjent 100 000 kroner i oppreisningserstatning. Etter fullstendig anke til Gulating lagmannsrett, ble A på nytt funnet skyldig. Lagmannsretten avsa 10. februar 2011 dom som for straffekravet og oppreisningserstatningen hadde slik domsslutning:

”1. A, f. 17.05.1986, dømmes for overtredelse av straffeloven § 192 første ledd bokstav a, jf. annet ledd bokstav a, sammenholdt med straffeloven § 64 første ledd, til en straff av fengsel i 4 – fire – år og 9 – ni – måneder. Til fradrag går 452 – firehundreogfemtito – dager for utholdt varetekt.

2. A, f. 17.05.1986, dømmes til å betale kr 125.000,- – etthundreogtjuefemtusen – som oppreisning til B innen 2 – to – uker etter forkynnelsen av denne dommen.”

- (3) Når det i punkt 1 er vist til straffeloven § 64 første ledd, henger dette sammen med at A ved Stavanger tingretts dom 12. januar 2010 ble dømt til fengsel i seks måneder for overtredelse av straffeloven § 219 i form av mishandling av sin mindreårige bror.
- (4) Høyesteretts ankeutvalg ga 31. mars 2011 samtykke til at A' anke over straffutmålingen ble fremmet til behandling i Høyesterett. Det ble også besluttet ny behandling av fornærmedes oppreisningskrav. Partene ble i den forbindelse særskilt oppfordret til å ta opp spørsmålet ”om det er grunn til å revidere den norm som ble fastsatt i Rt. 2003 side 1580”. Anken er behandlet i sammenheng med sak 2011/354, som er votert tidligere i dag.
- (5) *Jeg er kommet til at anken over straffutmålingen ikke fører frem, men at oppreisningserstatningen bør økes.*
- (6) *Jeg ser først på straffutmålingen.*
- (7) A er funnet skyldig i voldtekt til samleie med B. De møtte hverandre for første gang tilfeldig hjemme hos en bekjent av A – C. Voldtekten fant sted etter at de to var blitt alene i leiligheten, fordi C og Bs to venninner dro av gårde med bil for å hente noen andre venner av C. Om hendelsesforløpet heter det i tingrettens dom:

”Etter at C og venninnene hadde dratt satt fornærmede i enden av sofaen med datamaskinen. Tiltalte satte seg ned ved siden av henne. Tiltalte ringte så C og spurte om han hadde kondomer. C forklarte hvor han kunne finne slike i leiligheten. Tiltalte og C snakket sammen på somalisk, slik at fornærmede ikke forsto hva de snakket om. Tiltalte tok så tak i datamaskinen fornærmede brukte og forsøkte å dra den fra henne. Først trodde fornærmede det hele var en spøk men etter hvert ble hun irritert. Tiltalte klarte imidlertid å dra datamaskinen fra henne, og han la den da på stuebordet. Deretter bøyde han seg frem og begynte å kysse fornærmede på halsen. Fornærmede dyttet tiltalte bort. Hun begynte nå å bli sint. Tiltalte tok da hardt tak i fornærmedes håndledd og dro henne med makt inn på Cs soverom. Fornærmede ba tiltalte slippe og hun strittet imot. Tiltalte svarte imidlertid ikke, men slang fornærmede ned i Cs seng. Fornærmede begynte nå å forstå hva som skulle skje og hun ble redd. Tiltalte bøyde seg så ned og tok opp en kniv som han viste til fornærmede mens han uttalte noe i retning av at dersom hun gjorde noe, eller skrek, skulle hun få vondt. Fornærmede ble nå helt ’satt ut’; hun turte ikke gjøre motstand og lå helt stille. Tiltalte slo så av lyset, og tvang først fornærmede til å suge sin penis mens han holdt henne hardt fast i håret slik at hun fikk vondt. Han hadde ikke utløsning i munnen hennes. Deretter snudde tiltalte fornærmede rundt og dro av henne tightsen og boksershortsene slik at hun ble naken nedentil. Tiltalte tok så på seg kondom – fornærmede hørte en lyd forenlig med en kondompakke som ble åpnet – og tiltvang seg vaginalt samleie med henne mens hun lå på magen. Fornærmede fikk fysisk vondt. Hele situasjonen føltes som et mareritt for fornærmede – hun ville bare bort. Når tiltalte var ferdig gikk tiltalte ut av rommet og satte seg i stuen uten å si noe. Fornærmede lå på sengen en stund før hun kledde på seg og gikk ut i stuen. Hun tok ryggsekken sin og sa til tiltalte at hun måtte hjem fordi hun hadde prøve på skolen dagen etter. Hun forlot så leiligheten.”

- (8) Lagmannsretten har vist til tingrettens redegjørelse, og gitt følgende sammendrag:

”Lagmannsretten legger således til grunn som bevist at tiltalte – etter at han ble alene med fornærmede i kjellerleiligheten i ----- -- i X – tok et hardt tak i fornærmedes

håndledd og dro henne med makt inn på soverommet. Fornærmede ba om å få slippe, og gjorde motstand. Hun ble plassert i sengen. Tiltalte tok frem en kniv, rettet den mot fornærmede, og uttalte at hun skulle få vondt dersom hun gjorde motstand.

Fornærmede ble svært redd og oppga enhver motstand. Tiltalte tvang fornærmede til å suge hans penis. I den forbindelse holdt han henne hardt fast i håret. Han kledde deretter av henne nedentil, tok på seg kondom og tiltvang seg vaginalt samleie med henne mens hun lå på magen i sengen.”

- (9) Det er altså tale om to samleier med en pike på 17 ½ år – ett ubeskyttet oralt og ett vaginalt med kondom – som hver for seg oppfyller gjerningsbeskrivelsen i § 192 første ledd bokstav a, jf. andre ledd bokstav a. Overgrepene var smertefulle for fornærmede, som ikke hadde hatt samleie før. Det ble truet med kniv. Voldtekten fremstår som planlagt, og bærer – selv om det ikke dreier som om en typisk overfallsvoldtekt – preg av overrumpling. Fornærmede kjente ikke A.
- (10) Saken er etter mitt syn klart grovere enn Rt. 2008 side 890, som forsvarer har vist til. Rt. 2010 side 1595 gir bedre veiledning, for så vidt gjelder voldtekten av fornærmede etter tiltalens post I a. Det var riktig nok tale om flere samleier enn i vår sak. Men partene i den saken hadde hatt noe kontakt før overgrepene skjedde, og det ble ikke truet med kniv. Førstvoterende antydte en straff i underkant av fengsel i fire år for den voldtekten isolert sett. Jeg viser også til Rt. 2003 side 740, som jeg likevel oppfatter som mindre graverende enn vår sak, selv om fornærmede i den saken bare var 14 år og 11 måneder.
- (11) Høyesterett har tidligere i dag votert i sak 2011/354, som gjaldt straffutmåling blant annet for voldtekt til samleie begått etter endringen av straffeloven 1902 ved lov 25. juni 2010 nr. 46. Høyesterett uttalte der at for straffbare handlinger som er begått *etter* denne lovendringen, får de nye strafferammene anvendelse. For slike handlinger skal domstolene også ”fullt ut bygge på de forhøyede nivåer som er forutsatt i motivene til lovendringen”. Ut fra gjennomgangen av rettpraksis og uttalelsene i Prp. 97 L (2009–2010) i den saken, antar jeg at straffen i vår sak – om den skulle bedømmes etter straffenivået etablert ved endringen av straffeloven 1902 foretatt i 2010 – burde ligge opp mot seks års fengsel. Foruten selve hendelsesforløpet, har det her betydning at fornærmede var mindreårig – under 18 år.
- (12) Voldtekten fant sted 18. november 2009, altså omkring fem måneder etter vedtakelsen av straffeloven 2005, og sju måneder før ikrafttredelsen av de straffskjerpene endringene av straffeloven 1902. Det er lagt til grunn at det skal skje en gradvis skjerpning av straffen i denne mellomperioden, jf. i første rekke storkammerdommen i Rt. 2009 side 1412 avsnitt 40. Jeg antar derfor at straffen for voldtekten bør ligge i underkant av fem år.
- (13) Som jeg var inne på innledningsvis, ble A ved Stavanger tingretts dom 12. januar 2010 funnet skyldig i mishandling av sin yngre bror, og dømt for overtredelse av straffeloven § 219 til en straff av fengsel i seks måneder. Straffeloven § 64 første ledd får derfor anvendelse, og tilsier en viss reduksjon i den straff som nå utmåles.
- (14) Lagmannsretten har fastsatt straffen samlet til fengsel i fire år og ni måneder. Jeg finner ikke grunnlag for å fravike dette. Anken over straffutmålingen bør derfor forkastes.
- (15) Jeg ser da på *oppreisningserstatningen*.

- (16) Skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd gir hjemmel for å pålegge den som gjør seg skyldig i blant annet overtredelse av straffeloven § 192 første ledd bokstav a, jf. andre ledd bokstav a, å betale den fornærmede ”en slik engangssum som retten finner rimelig til erstatning (oppreisning) for den voldte tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art”. Utgangspunktet er altså en individuell og skjønnsmessig fastsettelse, ut fra krenkelsen og partenes forhold. I Rt. 1988 side 532 la imidlertid Høyesterett til grunn at det bør gjelde en veiledende norm for oppreisningserstatningen i disse tilfellene. Man anså det som en klar fordel for fornærmede at spørsmålet kan avgjøres i straffesaken etter en noenlunde enkel behandling; dette er en praktisk fremgangsmåte, som også innebærer at fornærmede slipper risikoen for kostnader og for påkjenninger utover de som allerede ligger i behandlingen av straffesaken. Jeg finner det uten videre klart at disse argumentene i hvert fall har samme vekt i dag, og at den praksis som ble innledet ved dommen i 1988 bør videreføres.
- (17) Den veiledende normen ble i Rt. 1988 side 532 satt til 30 000 kroner, blant annet med utgangspunkt i praksis fra lagmannsrettene. Ved Rt. 2003 side 1580 ble normen justert til 100 000 kroner. En mindre del av dette skulle fange opp fallet i pengeverdien siden 1988. Det var først og fremst tale om en reell økning av erstatningsnivået: Førstvoterende viste i avsnitt 36–37 til økt kunnskap om de skadevirkningene en voldtekt ofte vil ha for offeret, og til den straffskjerpning som hadde skjedd fra midten av 1990-tallet. Hun fant dessuten holdepunkter for at lovgiver mente det var ønskelig å høyne oppreisningen til voldtektsofre.
- (18) Etter mitt syn bør det nå skje nok en økning. Inflasjonen har vært lav siden 2003. En ren oppjustering etter fallet i pengeverdi tilsier en veiledende norm i dag på omkring 115 000 kroner. Nivået bør imidlertid høynes utover dette. Også etter 2003 har det funnet sted en utvikling når det gjelder kunnskapen om skadevirkninger ved blant annet voldtekt. Synet på straffverdigheten har vært i forandring, jf. Rt. 2009 side 1412 avsnitt 27. Ved endringen av straffeloven 1902, ved lov 25. juni 2010 nr. 46, fant det sted en markert skjerpelse. Denne strafferettslige utviklingen må etter mitt syn også avspeile seg i oppreisningsnivået. Jeg viser til Rt. 2009 side 140 avsnitt 39, Rt. 2010 side 1203 avsnitt 38 og HR-2011-384-A avsnitt 45. Dommen fra 2011 er også illustrerende for den økning i oppreisningsnivået som i noen grad har funnet sted ved rettskrenkelser som faller utenfor den veiledende normen. Også Rt. 2010 side 1537 viser en slik utvikling. Jeg nevner at den veiledende normen for oppreisning til etterlatte etter drap, etablert ved Rt. 2001 side 274, ble høynet fra 120 000 til 200 000 kroner ved Rt. 2010 side 1203.
- (19) Ved overtredelse av straffeloven § 192 første ledd bokstav a, jf. andre ledd bokstav a, bør den veiledende normen nå være 150 000 kroner.
- (20) Det har vært reist spørsmål om denne normen bør inflasjonssikres, for eksempel ved at domstolene bør se hen til folketrygdens grunnbeløp, jf. folketrygdloven § 1-4. Dette ville blant annet bidra til likebehandling over tid, og demme opp for press mot å fravike den veiledende normen etter hvert som inflasjonen medfører en reell reduksjon av oppreisningsnivået.
- (21) Erfaringen viser imidlertid at det ikke bare er hensynet til fall i pengeverdien som medfører at oppreisningsnivået med jevne mellomrom bør vurderes. Den vesentlige delen av økningen siden 1988 har vært begrunnet i helt andre forhold. En kobling til folketrygdens grunnbeløp aktualiserer også en del ulike spørsmål som jeg – slik vår sak

har vært prosedert – finner det vanskelig å ta stilling til. Regjeringen oppnevnte i juni 2008 Personskadeerstatningsutvalget. Utvalget skal utarbeide forslag til nye regler for utmåling av personskadeerstatninger, med sikte på en større grad av standardisering. Det kan er etter mitt syn være naturlig å avvente dette arbeidet.

- (22) Formålet med den veiledende normen tilsier at den bare fravikes der det foreligger særlige grunner, jf. Rt. 2003 side 1580 avsnitt 39. Fornærmedes alder kan være en slik grunn. Jeg vil anta at det nokså gjennomgående er riktig med en forhøyet oppreisningserstatning der offeret er mindreårig – under 18 år: Selve voldtektshandlingen vil være særlig skremmende for barn, og skadepotensialet er enda større enn for voksne. Jeg viser til Rt. 2003 side 740 avsnitt 32, hvor førstvoterende fremhever at ”oppreisningsansvaret overfor mindreårige som blir valdtekte, må setjast høgare enn overfor voksne”. Den saken gjaldt en pike på 14 år og 11 måneder, og oppreisningserstatningen ble satt til 75 000 kroner. Jeg minner om – som sammenligningsgrunnlag – at den veiledende normen den gangen var 30 000 kroner, men at den kort tid senere ble hevet, jf. Rt. 2003 side 1580.
- (23) Fornærmede i vår sak var 17 ½ år da voldtekten skjedde. Lagmannsretten fant grunn til å øke oppreisningen med 25 000 kroner. Jeg er enig i dette, og går inn for at oppreisningen settes til 175 000 kroner.
- (24) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Anken over straffutmålingen forkastes.
2. A dømmes til å betale 175 000 – etthundreogsyttifemtusen – kroner som oppreisning til B innen 2 – to – uker – fra forkynnelsen av denne dommen.

- (25) Kst. dommer **Akerlie:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (26) Dommer **Normann:** Likeså.
- (27) Dommer **Stabel:** Likeså.
- (28) Dommer **Gjølstad:** Likeså.

(29) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Anken over straffutmålingen forkastes.
2. A dømmes til å betale 175 000 – etthundreogsyttifemtusen – kroner som oppreisning til B innen 2 – to – uker – fra forkynnelsen av denne dommen.

Riktig utskrift bekreftes: